

Magyar irodalmi művek

Magyar irodalmi művek, 1956–2016,
MMA Kiadó, Budapest, 2021.

Balazs Zoltán
(1941, Budapest)
újságíró, szerkesztő

Tükörképünk, végre egy darabban

„Hová tűnt a »kilbótok« népe? (...) Hová tűnt rengeteg hajó?” – Kemsei István sóhajt fel így *A szederinda szeme* című kötetében, a Duna egykori nyüzsgését, a vízi élet korábbi gazdagságát felidézve. S mi is hasonlóan érezhetünk, ha a majd ezredéves, vén folyam, a magyar irodalom elmúlt évtizedeit vizsgálva az egykor izzó esszékötetektől, a színpadokat átforrósító, új daraboktól, eltitkolt, ütős emigráns könyvektől pezsgő magyar irodalmi életet hasonlítjuk össze napjaink szintén termékeny, ám kevésbé izgalmasnak tűnő „vaskorával”. Vagy csak ifjúságunkat sírjuk vissza, mint az MMA Kiadó különleges, monumentális és hiánypótló kötetében (*Magyar irodalmi művek. 1956–2016*) is idézett fenti szerző a Duna ürügén?

Már felütésében, a korszak meghatározásában is új, „forradalmi” a kötet szemlélete: igen, 1956 megkerülhetetlen mérföldkő, sőt origó. Minden akkor kezdődik, minden valamire való magyar író a forradalmárok ballonkabátjából (mint Dosztojevskij szerint az orosz író Gogol köpönyegéből) „bújt ki”. Izgalmas és olvasóbarát az a megoldás, hogy egy-egy kötet, nem pedig

az általános írói életmű vagy a korszak irányzatainak taglalása adja meg a szócikkek tárgyát ebben a rendhagyó lexikonban. A kötet erőssége a kronologikus szemlélet, a laptetőkön is jelzett évszámozás, melynek alapján a tárgyalt hatvan év bármelyikébe tehetünk izgalmas időutazásokat.

„Tükörképünk 37 darabban” – így toldotta meg figyelemre méltó tanulmánykötete címét 1991-es *Shakespeare-olvasókönyve* megjelenésekor Géher István. Ezt elmondhatjuk a korábban jellemző irodalomtörténeti szemléletre is A trianoni katasztrófa és a szovjet megszállás okán egészen a legutóbbi időszakig olvashatunk „határon túli” magyar irodalomról, vagy éppen „nyugati” magyar irodalomról.

Ez a kötet viszont már az újabban – igen helyesen – megfogalmazódott szemléletnek, igénynek eleget téve, egységében szemléli a magyar irodalmat. Hiszen, ahogy a francia alkotmány is igyekszik már első sorában az ország egységét leszögezni, irodalmunk is, a legendás francia alaptörvény betűihez hasonlóan, „egy és oszt hatatlan”. Hihetetlenül izgalmas élmény így

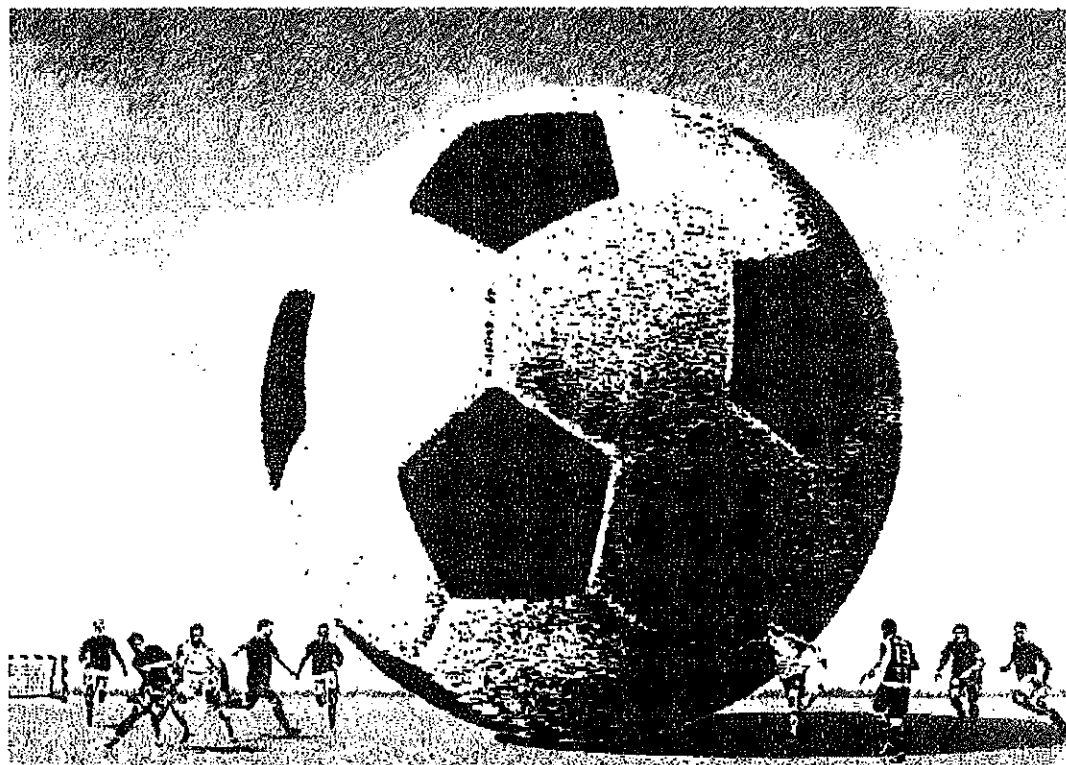
szintézisben látni egy-egy esztendő termését. Ahogy például 1963-ban megjelenik Budapesten Sánta Ferenctől az *Ötödik pecsét*, Brüsszelben pedig Szász Béla könyve, a Kádár-rezsim alatt hisztérikusan tiltott *Minden kényszer nélkül*. Elképesztő – még mindig ugyanabban az évben! – látni Domonkos István regényét, az Újvidéken kiadott *Rátkát* Déry Tibor (a szerző ellentmondásos szerepe mellett is) legendás kötetével (*Szerelem*) egy lapon.

Hiánypótló ez a munka mint szakirodalom is: a bölcsészhallgatók számára még mindig olyan osztályharcos szemléletű és borzalmasan elavult kötetek állnak rendelkezésre, mint a hírhedt „spenót” Sőtértől, valamint más munkák, amelyekben a bukott rezsim tehetségtelen írói, fűzfapoétái kapnak aránytalan terjedelmet, miközben Márai Sándorról vagy Farkas Árpádról a jövő tanárnemzedéke egy sort sem olvashat. Ahogy nem is olvashatott, hosszú nemzedékeken át.

Ebben az immár teljessé vált keretbe könnyebben beillesztheti az olvasó például Márai Sándornak az 1956 utáni komprádor-értelmiség és a Kádár-kor kitűnő kritikáját nyújtó regényeit, a máig agyonhallgatott, nagy műveket. A *Rómban történt valami* (1971), vagy a *Harminc ezüstpénz* (1983) megjelenésének éveit fellapozva láthatjuk, milyen kortárs művek megjelenése keretezte az adott esztendőt. Amikor Márai regénye 1971-ben leírja, hogy a római korban az elhunyt diktátor bukott hívei miképpen próbálnak helyezkedni,

s elképesztő orgiák közepette hogy kezdik meg hatalmuk átmentését, napvilágot lát Kolozsvárott Horváth István remek szociográfiája, a *Magyarózdí toronyalja*. Szintén 1971-ben Illyés Gyulától kézbe veheti az olvasó a *Hajszálgyökök* című könyvet, amely a határon túli magyarság szigorú tabutémának számító kérdésére felel. A Márai által nem igazán kedvelt Illyés *Tiszták* című drámáját is ekkor adják ki. Sokáig emlegettük viszont ennek az évnek a termései között Kertész Ákos *Makráját* is, amely megadja 1956 Aczél György által sugallt, manipulatív és hazug értelemezését. Kertész, Márai egyik „helyezkedő rómaija” „idealista diákok, beugrasztott proligyerekek” felkeléséről ír. Kiderül hát az utókor számára: a magát komikusan munkáspártinak álcázó rezsim csuklóból „leporlizta” a munkásságot, ha az ellene fordult.

Kitűnően segíti a tájékozódást, hogy az ismerttetett köteteknél áttekinthető szedéssel szerepel a kiadás évszáma és helye. Példaértékű

Halász Géza: Foci

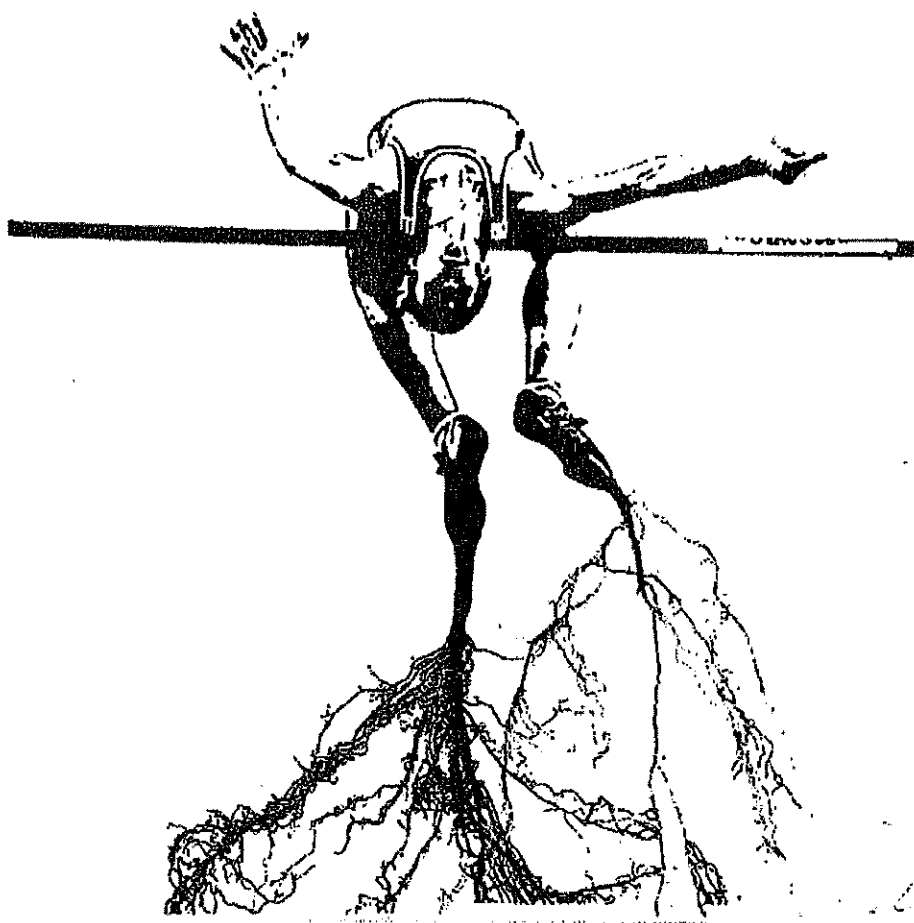
és remélhetőleg hagyományteremtő, hogy olyan feledésre ítélt, ám hallatlan erejű és jelentőségű művek is felbukkannak szép számmal a kötetben, mint Székely János *A másik torony* és *A nyugati hadtest* című munkái, melyek önmagukban cáfolják azt a cinikus és hazug vádat, hogy nem kerültek volna elő nagy művek 1989 után az asztalfiókokból. De bizony, előkerültek, csak a mai napig hallgatunk róluk.

Éppen ezért jó lett volna a lexikonban fellelni Domonkos László vagy Szőcs Zoltán komoly értékteremtésének nyomait, nem beszélve a briliáns tehetségű székely költőről, Magyarai Lajosról. Czákó Gábor + című, különleges, a kommunista rezsim időszakában a megváltásról elmélkedő kötete is megért volna talán egy rövid ismertetést, és a végre méltán helyet kapó Utassy József legendás, a rezsim elleni kiállásként annyiszor elszavalt *Zúgmárcius!* című verse is említésre kerülhetett volna. Csoóri

Nomád naplója kapcsán szívesen olvastuk volna az elveszett hazákra utaló bekezdések c tálását, vagy az *Utazás félálomban* kapcsán a „közép-európai kapocs” kissé közhelyes értelmezése helyett a bátor leírás felidézését, melyet súlyos büntetéssel sújtott egy magyar kisdíj kot anyanyelvének pusztas használata miatt a román tanító. De nézzük inkább, mi az, am – végre – megjelent!

Tamási Áron és Cs. Szabó László, Fábry Zoltár és Bajor Andor (akinek esetében hiányolhatók egy szócikk legendás gyermekregénye, a *Circogó Felicián okán*), Hamvas Béla és Beke György Lezsák Sándor és Csengey Dénes: csak úgy sorjáznak a betiltott vagy sunyin elhallgatott, nagy szerzők, akik e kötetben végre a helyükre kerülnek. Mert mindig is erre tartotta őket érdemesnek, ahogy Szőcs Géza írta, „a történelmi időn át létező/összmagyar országgyűlés figyelve.

Dálnoki Zoltán

Halász Géza: Gyökerek